

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовео комисију: 8. 3. 2024, Наставно-научно веће Филозофског Факултета у Новом Саду		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1.	Ђурић, Ђорђе презиме и име	Ред. професор звање
	Филозофски факултет у Новом Саду установа у којој је запослен-а	Историја модерног доба ужа научна област
		Председник комисије функција у комисији
2.	Ђере, Золтан презиме и име	Ред. професор звање
	Филозофски факултет у Новом Саду установа у којој је запослен-а	Историја модерног доба ужа научна област
		Члан комисије функција у комисији
3.	Ковић, Милош презиме и име	Ред. професор звање
	Филозофски факултет, Београд установа у којој је запослен-а	Историја модерног доба ужа научна област
		Члан комисије функција у комисији
4.	Павловић, Мирослав презиме и име	Доцент звање
	Филозофски факултет у Новом Саду установа у којој је запослен-а	Историја модерног доба ужа научна област
		функција у комисији
5.	Бешлин, Бранко презиме и име	Ред. професор звање
	Филозофски факултет у Новом Саду установа у којој је запослен-а	Историја модерног доба ужа научна област
		Члан комисије (ментор) функција у комисији
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ		
1. Име, име једног родитеља, презиме: Љиљана, Иван, Пузовић		
2. Датум рођења, општина, држава: 8. 1. 1979., Ваљево, Република Србија		
3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив: Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Магистар историје		
4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2021. Докторске академске студије историје		
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:		
<i>Демографске и привредне прилике у Бачкој и Бодрошкој жупанији (1699–1730)</i>		

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикона и сл.

Докторска дисертација кандидаткиње Љиљане Пузовић под насловом *Демографске и привредне прилике у Бачкој и Бодрошкој жупанији (1699-1730)* има укупно 380 страница, компјутерски обрађеног текста (Times New Roman, ћирилично писмо, проред 1.5, величина слова 12). Резултати истраживања изложени су у седам поглавља (стр.15-250) а научни апарат састоји се од: Кључних документацијских информација на српском и енглеском језику (стр. 2-8); Садржаја (8-9); Резимеа на српском и енглеском језику (10-13); 1079 напомена испод основног текста (фуснота); 85 табела; 12 графикона; 6 мапа;; Списка извора литературе - 369 референци, стр. (263-281); 4 прилога.

Централна поглавља докторске дисертације су:

1.УВОДНА РАЗМАТРАЊА (14-33): 1. 1. Предметни и методолошки оквири, 1. 2. Извори и историографија; 2. ИСТОРИЈСКИ ОКВИР (33-72): 2. 1. Старија историја угарских жупанија Бачке и Бодрошке. 2. 2. Бечки рат (1683–1699) на бачко-бодрошким просторима 2. 3. Обнова Бачке и Бодрошке жупаније, 2. 4. Управно и судско уређење жупанија 3. ТЕРИТОРИЈА (72-137): 3. 1. Географске одлике бачко-бодрошког простора, 3. 2. Разграничење жупанија, 3. 3. Стара и нова насеља, 3. 4. Величина насеља; 4. СТАНОВНИШТВО (137-188): 4. 1. Процене броја становника, 4. 2. Величина и структура породице, 4. 3. Социјална структура становништва, 4. 4. Верска структура становништва, 4. 5. Етничка структура становништва; 5. ПРИВРЕДНЕ ПРИЛИКЕ (188-280): 5. 1. Земљорадња, 5. 1. 1. Подела обрадивог земљишта, 5. 1. 2. Величина обрадивих површина, 5. 1. 3. Структура засејаних култура на сеоским имањима, 5. 1. 4. Однос семена и уroda, 5. 1. 5. Уроди и приноси житарица, 5. 1. 6. Ливаде, 5. 2. Сточарство, 5. 3. Виноградарство, 5. 4. Млинарство, 5. 5. Рибарство, 5. 6. Пчеларство, 5. 7. Занатство и трговина; 6. ПОРЕЗИ (280-303). 6. 1. Пореске обавезе, 6. 2. Порески обвезници, 6. 3. Последице злоупотреба пореског система; 7. ЗАКЉУЧАК (310-319).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У *Уводним разматрањима*, Љ. Пузовић је најпре образложила просторни и хронолошки оквир свог истраживања. Бачка и Бодрошка жупанија (мађ. *vármegye*) биле су територијално-административне јединице у саставу Угарске које су успостављене још у средњем веку. Њихове су се границе кроз историју мењале али се, углавном, подударају са данашњим географско-историјским одређењем Бачке области. Кандидаткиња је методолошки оправдано различите аспекте њиховог развоја истражила у раздобљу од 1699. до 1730. године. Наиме, 1699. потписан је мир у Сремским Карловцима који представља прекретницу у историји Југоисточне Европе будући да су Османлије изгубиле највећи део Панонског басена у корист Хабзбуршке монархије а те године су обновљене Бачка и Бодрошка жупанија. После непрекидних међусобних спорова око територијалне надлежности Бодрошка жупанија је 1730. прикључена Бачкој тако да је дошло до њиховог фактичког обједињавања. Кандидаткиња је, потом, објаснила предмет, циљеве и методе истраживања и указала на секундарне и примарне изворе које је користила.

У поглављу *Историјски оквир* предмет истраживања сагледан је у ширем географском и државно-правном контексту и дубљој историјској перспективи: успостављање жупанија у Угарској у средњем веку; њихово укидање и место ових области у оквиру нових управних јединица (ејалета, санцака, кадилука и нахија) које су формиране у складу са територијално-административном поделом која је владала у Османском царству; излагање тока Великог Бечког рата (1683-1699), нарочито догађаја везаних за запоседање Бачке од стране аустријске војске. Разумљиво, највише пажње и простора

посвећено је обнови Бачке и Бодрошке жупаније и – што је нарочито важно – темељном образложењу начина на који је био организован и на који је функционисао територијално административни систем у Угарској по успостављању власти Хабзбурга и жупаније као његови саставни делови. Наиме, територијални опсег, различите надлежности жупанија, односно степен њихове самоуправе су се кроз њихову вишевековну историју мењали а поједини историчари су то превиђали па су западали у грешку да стање из једног доба пројектују у друго. У Бачкој је у првим деценијама 18. века проблем био тим сложенији јер су нека подручја била изузета од жупанијске власти и укључена у састав војних крајина: Подунавске и Потиско-поморишке.

У поглављу *Територија* Љ. Пузовић је најпре у разматрање узела географски фактор будући да је он имао велики, премда не увек пресудни, утицај на формирање, жупанија одређивање њихових граница, распоред насеља, саобраћајну мрежу, привредни развој. Није изгубила из вида ни значај историјских околности, као ни чињеницу да се данашња слика простора знатно разликује од оног у 18. веку када су се у време високог водостаја Дунав и Тиса изливали километрима ван корита а на површину избијале подземне воде. У наредних триста година подигнути су насипи, прокопани канали, скраћени токови река, исушене мочваре чиме је природно окружење битно измењено. Наредно излагње, посвећено је питању разграничења Бачке и Бодрошке жупаније које је у доба њиховог обнављања изазивало врло оштре, спорове јер се после једног и по столећа османске власти није могао тачно утврдити њихов територијални оквир из ранијих времена – ни на основу сачуваних докумената, ни непоузданог усменог предања. Спор је разрешен крајем 1729, односно, почетком 1730. године. Бодрошка жупанија је престала правно да постоји и у потпуности се инкорпорирала у Бачку жупанију. Формално су обједињене тек 1802. у Бачко-Бодрошку жупанију која је под тим именом постојала до краја Првог светског рата. У следећа два потпоглавља анализирана је мрежа насеља. Она се у Бачкој више пута мењала. Пошто су куће грађене од нетрајних материјала и нису представљале велику вредност није било неубичајено да се села измештају и у мирнодопска времена а османско освајање у 16. веку, Велики бечки рат и миграције из крајева јужно од Саве и Дунава донели су корените промене: нека од ранијих насеља бивала су сасвим затрвена и њихова су имена сачувана у називима потеса у атарима, нека су поново настањена а било је врло много сасвим нових села. Овај феномен је заокупљао генерације историчара а Љ. Пузовић му се посветила хвале вредном акрибијом. Ослањајући се на обимну литературу, документа (у првом реду пописе које су спроводили представници власти) картографску грађу успешно је реконструисала промене у мрежи насеља, убификујући она која више не постоје. Осим наративно, те је промене, први пут у историографији, визуелно презентовала на шест мапа које се налазе у Прилозима на крају основног текста. Поред тога, успела је да систематизује обиље квантификативних података о величини насеља, односно броју домаћинства у њима, и ради боље прегледности приказала их је у табелама и графиконима помоћу којих су резултати истраживања предочени и из синхронијске и из дијахронијске перспективе.

Треће поглавље *Становништво* - један од тзв. „процеса дугог трајања“ карактеристичан за овај део Панонског басена су миграције које су се, кад већим, кад мањим интензитетом одвијале од праисторије до најновијег доба. Драматичне и корените демографске промене десиле су се, како смо поменули, у време османског освајања у 16. веку а потом и по успостављању хабсбуршке власти, крајем 17. и током првих деценија 18. столећа, односно у раздобљу које је обрадила Љ. Пузовић. Пописи које су у ово време спроводиле власти, бележили су првенствено пореске обвезнике, односно кућне старешине, понекад и друге ожењене мушкарце који су живели у истом домаћинству али не и остале чланове домаћинства различитог пола и узраста. Поред тога, пописи нису увек довољно систематично спровођени на целој територији Бачке и Бодрошке жупаније па није било могуће утврдити тачан број становника у њима. Љ. Пузовић је, следећи сложену методологију историјске демографије, која у обзир узима низ фактора, ослањајући се на резултате доцнијих, темљеније урађених пописа, успела да дође до научно заснованих процена укупног броја житеља, густине насељености, полне и старосне структуре становништва, величине породица. Пописни материјал омогућава доста поуздан увид у социјалну структуру становништва. Као и у претходном поглављу, кандидаткиња је и овде своје излагање појаснила табелама и графиконима. Разматрање верске и етничке структуре становништва захтевало је другачији приступ. Неоспорна је чињеница, одавно утврђена у историографији, да су на југу Угарске

православни били бројнији од римокатолика а да је припадника других вероисповести било врло мало. Међутим, у пописима није евидентирана верска и етничка припадност пореских обвезника, подаци из других извора су спорадични, примена метода историјске демографије у овом случају није била сврсисходна, тако да се нису могле изнети прихватљиве квантитативне процене конфесионалне и етничке структуре становништва. Љ. Пузовић је на основу обимне литературе и објављених извора, изложила верске прилике у Јужној Угарској, као и територијалну организацију православне и римокатоличке цркве у овим крајевима. Слично је поступила и у разматрању етничке структуре с тим што је она била сложенија од конфесионалне будући да је међу римокатолицима било Мађара, Буњеваца и Шокаца а међу православцима, осим далеко најбројнијих Срба, Влаха, Грка, Цинцара и Бугара.

Пето поглавље *Привредне прилике* је у погледу унутрашње поделе на мање тематске целине најразуђеније јер се кандидаткиња постарала да истраживањем обухвати најразличитије привредне делатности, почевши од различитих облика пољопривреде (земљорадња, виноградарство, сточарство, пчеларство и рибарство) којом се бавила већина становника, до осталих видова привређивања, попут млинарства, занатства и трговине у варошима. И овде се кандидаткиња ослонила на примарне изворе исте провинцијенције (пописи) као у претходном поглављу будући да садрже материјал драгоцен за стицање представе о имовинском стању становника, привредним активностима и добити која је остваривана од различитих делатности. Љ. Пузовић је успешно разрешила проблем како да огроман број “сирових” података систематизује и презентује тако што је израдила табеле и графиконе.

Последње поглавље носи наслов *Порези*. Будући да су поменути пописи насеља, становника и њихове имовине настали ради разрезавања пореских дажбина кандидаткиња је, одлучила да фискалну проблематику обради у засебној тематској целини. Утврдила је у којој су мери становници били оптерећени порезима и предочила с којим су се изазовима суочавала сеоска и варошка домаћинства поводом измиривања обавеза према држави. Извори указују на то да су претерана пореска оптерећења, изазвана честим злоупотребима чиновника на терену, неретко бивала један од најважнијих разлога за расељавање становништва, понајвише у суседни Банат, а каткада и у друге области.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у складу са *Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду* који је повезан са садржајем докторске дисертације. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду уредника часописа о томе.

1. Пузовић, Љ. (2023). Анализа државног пописа из 1720. године на подручју угарских жупанија: Бачка и Бодрошка жупанија. Зборник Матице српске за историју, 2/108, 59–73. (UDC 314(497.113 Вацка)“1720”; https://doi.org/10.18485/ms_zmsi.2023.108.3) **M 24**
2. Пузовић, Љ. (2021). Књиге за уписивање црквених прилога из Библиотеке Српске православне Епархије будимске у Сентандреји. Археографски прилози, 43, 27–80. (УДК: 091=163.41(439)“16/17”) **M 52**
3. Пузовић, Љ. (2017). Катастих манастира Хиландара (бр. 522) као извор за историју манастира у првој половини XVII века. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, 83, 177–206. (УДК: 091=163.1“16”; 271.222(497.11)-523.6(234.425.21)“16”; DOI: 10.2298/PKJIF1783177P) **M 24**
4. Пузовић, Љ. (2017). Границе, насеља и парохије Темишварске епархије (1716–1779): прилог проучавању историје православља у Банату. Зборник Матице српске за историју, 96, 35–52.

(УДК: 271.222(497.113 Банат)"1716/1779") **М 51**

5. Пузовић, Љ. (2018). Хиландарска писанија 1709. године. Зборник Матице српске за историју, 97, 53–68. (УДК: 94(497.11)"1709") **М 51**
6. Пузовић, Љ. (2020). Етничка структура становништва у насељима Темишварске епархије средином XVIII века. Зборник Матице српске за историју, 101, 19–30. (УДК: 271.222(498.5):323.1"17" DOI: 10.18485/ms_zmsi.2020.101.2) **М 51**
7. Пузовић, Љ. (2018). Прикупљање писаније према Катастиху манастира Хиландара (бр. 521): прилог историји Српске цркве и народа крајем XVII и почетком XVIII века. У: Турилов, А. А. и др. (уред.) (2018). *Scala Paradisi*. Академику Димитрију Богдановићу у спомен 1986–2016 (стр. 239–263). Београд: Српска академија наука и уметности. (УДК (Scala Paradisi): 811.163.1(082); 091=16(082) ISBN: 978-86-7025-802-0 (брош.)) **М 14**

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Процес обнове Бачке и Бодрошке жупаније започео већ у време преговора о миру који ће бити закључен 1699. у Сремским Карловцима. После дуготрајних међусобних спорова око територијалне надлежности Бодрошка жупанија је 1730. прикључена Бачкој тако да је дошло до њиховог фактичког обједињавања. У време Бечког рата (1683–1699) дошло је до расељавања становништва и напуштања многих насеља, од којих већина није обновљена. Делимичним повратком старог и досељавањем новог становништва по смиривању прилика, створени су услови за демографску обнову, али је тај процес заустављен привремено заустављен Ракоцијевог устанка (1703–1711). Верска и етничка структур становништва је промењена, на шта су посебно утицале миграције из крајева јужно од Дунава и Саве, пре свега Велика сеоба Срба (1690). Ратне тешкоће неповољно су деловале на све гране привреде, свођењем активности на обезбеђивање егзистенцијалног минимума, иако су плодност земљишта и близина речних токова пружале основу за успешан развој пољопривреде и трговине. Све гране привреде претрпеле су додатни ударац током Ракоцијевог устанка, а потом и у време новог хабзбуршко-османског рата (1716–1718). Размере застоја уочљиве су у прекиду развоја већих насеља, главних средишта занатске делатности и трговине. Значајнији опоравак и развој привредних делатности био је могућ тек након 1720. године. На привредни и демографски развој неповољно су утицалии неодговорни и насилни поступци локалних власти у спровођењу судске и пореске политике. Многи друштвени процеси, који су обележили каснију историју бачко-бодрошких простора, вуку корене управо из демографских и економских промена до којих је дошло на преласку из XVII у XVIII век, током транзиционог периода обележеног разарњем старих и успостављањем нових друштвених односа.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Начин приказа и тумачења истраживања оцењује се позитивно

Приликом вредновања приказа и тумачења резултата истраживања имали смо у виду да се Љ. Пузовић суочила са великим методолошким изазовом. Користила је поред обимне литературе, велики број објављених извора, прегледала необјављена документа и рукописне књиге у Архиву Војводине у Новом Саду, Архиву САНУ у Сремским Карловцима, Историјском архиву у Сомбору, Библиотеци Српске Православне Патријаршије, Музеју српске православне цркве и Народној библиотеци у Београду, Архиву и Библиотеци Српске православне епархије будимске у Сентандреји, Мађарском националном архиву (Magyar Nemzeti Levéltár) у Будимпешти. Прикупила је обиље грађе различите провинцијенције и садржаја. С обзиром на предмет истраживања и релативно кратко раздобље од три деценије, исправно се определила за синхронијски приступ, односно да материју подели на поглавља по тематском а не хронолошком принципу. Нарација је узорна - разговетно и прецизно су изложене појединачне чињенице, протумачени појмови и процеси. Међутим, с обзиром на карактер теме и ширину научног захвата, релевантни извори садржавали су мноштво разноврсних квантификативних података који се нису могли довољно јасно и убедљиво анализирати и изложити наративно. Љ. Пузовић их је врло успешно систематизовала, и на прегледан начин презентовала у 85 табела и 12 графикана помоћу којих се резултати истраживања могу сагледати из синхронијске али и из дијахронијске перспективе.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе?

Дисертација садржи све битне елементе.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци?

На основу анализе која је вршена програмом IThenticate који Филозофски факултет користи за проверу оригиналности текста у докторским дисертацијама, закључено је да индекс поклапања у раду кандидаткиње Љиљане Пузовић износи 17%, у 118978 речи програм проналази 1557 поклапања према 217 извора. Остала поклапања мања су од 1%.

У основним цртама, па и многим важним сегментима, историја југоисточног дела Панонског

басена у 18. веку довољно је позната. Међутим, одговори на нека важна питања нису дати или су остали недоречени. То је случај и са прошлошћу две територијално-административне јединице, Бачке и Бодршке жупаније, чије се границе подударају са историјско-географским одређењем Бачке области. Љ. Пузовић их је темељно проучила у релативно уском хронолошком оквиру 1699-1730., у раздобљу које се може назвати “транзиционим” јер је после век и по владавине Османлија текао процес успостављања власти Хабзбурга у овим крајевима. Поред обимне релевантне литературе, своје излагање засновала је на до сада некоришћеним архивским документима. Осим што је синтетизовала и допунила резултате ранијих истраживања, изложила је много нових, до сада непознатих чињеница о границама жупанија, мрежи насеља, становништву, привреди. Свеобухватна, монографска обрада биће поуздан ослонац даљим истраживањима различитих аспеката историје овог дела Паноније.

4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања?

Комисија је уочила мање недостатке и пропусте који не утичу битно на позитивну оцену и повољан утисак о докторској дисертацији и који ће бити предочени кандидаткињи на јавној одбрани.

X ПРЕДЛОГ:

На основу наведеног, комисија предлаже:

да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана

Место и датум:

Нови Сад, 27.3.2024.

1. **Др Ђорђе Ђурић**, редовни професор

_____, председник

2. **Др Ђере, Золтан**, редовни професор

_____, члан

3. **Др Милош Ковић**, редовни професор

_____, члан

4. **Др Мирослав Павловић**, ванредни професор

_____, члан

5. **Др Бранко Бешлин**, редовни професор

_____ члан, ментор

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.